

Skegrie kyrka

Lunds stift

Fasad mot sydöst.

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

KRISTINA SIMONSSON, 2018-03-09

jais
arkitekter

Svenska kyrkan
LUNDS STIFT

Skegrie kyrka

Hammarlövs församling, Skytts kontrakt, Lunds stift, Skegrie socken,
Trelleborg Skegrie 46:1-husnr 1, Trelleborgs kommun, Skåne län, Skåne

Beskrivning och historik

Kyrkomiljön

Från nordöst. Flygfoto: Pär-Martin Hedberg.

Skegrie ligger på Söderslätt nordväst om Trelleborg. Slättbygden har Sveriges bästa åkerjord. De goda förutsättningarna för odling gjorde redan under förhistorisk tid området attraktivt. Skegriedösen, alldeles intill kyrkan, är en stenkammargrav från stenåldern som visar på tidig bosättning. Kring 1000-talet, efter befolkningsökning och förbättringar inom jordbruket, skedde en omfattande bybildning. Under 1100-talet bildades socknarna och flera romanska kyrkor byggdes i området, ibland ersatte de en träkyrka. På Söderslätt är socknarna små och kyrkorna ligger tätt. Skegrie omnämns i skriftliga källor 1120 som Schethrøgum. I början av 1700-talet fanns det 22 gårdar och fem gathus i kyrkbyn. Tre gårdar låg nära kyrkan och de övriga samlade

som en långsmal by längs gatan i nordsydlig riktning. Byn var omgiven av odlingsmark indelad i en mängd smala tegar. Denna struktur behölls fram till enskiftet i början av 1800-talet då landskapet omvandlades. Jorden sammanfördes i större enheter, byn splittrades och flera av gårdarna flyttades ut från bykärnan. Nya gathus byggdes. I slutet av 1800-talet anlades järnvägen Malmö-Trelleborg och Skegrie stationssamhälle byggdes upp öster om den gamla kyrkbyn. Skegrie blev centrum för de kringliggande byarna.

De senaste decennierna har inneburit ökad mekanisering av jordbruket, sammanslagning till större enheter av jorden och minskat behov av arbetskraft i lantbruket. Skegrie har från 1960-talet och framåt byggts ut med mycket radhus och villor. Byn är idag en expanderande ort. Folkmängden har ökat från 250 personer på 1960-talet till över 1100 personer idag. Utbyggnaderna ligger en bra bit ifrån kyrkbyn. Vägen mellan Malmö och Trelleborg ligger dock nära kyrkan. Järnvägen lades ner på 1970-talet. Byn är en pendlarort utan service men har flera skolor.

Kyrkan ligger i kanten av den gamla kyrkbyn. Mot öster ligger byn med bland annat församlingshemmet. Det är inrymt i en tegellänga från början av 1800-talet, som tidigare varit bland annat småskola och likvagnshus. Skegrie kyrkoväg är kantad av gathus. Fyra gårdar ligger kvar i samma läge som före skiftet även om byggnaderna kan vara uppförda senare. Söder om kyrkogården ligger den före detta skolan från 1909 med vitputsade murar och trappstegsgavlar, inspirerad av kyrkan. Mot väster utbreder sig det böljande lantbrukslandskapet med milsvid utsikt. E6:an är påtagligt nära kyrkan.

Kyrkobyggnaden

Kyrkan är ursprungligen en romansk kyrka troligen byggd i slutet av 1100-talet. Den bestod då av långhus, smalare kor och absid i öster. Kyrkan hade förmodligen likt romanska kyrkor norr- och sydportal och högsittande rundbågiga fönster. Man tror att kyrkan byggdes av den så kallade Oxiemästaren. Han arbetade vid Mårten Stenmästers verkstad som var verksam vid byggandet av Lunds domkyrka. Speciellt för Oxiemästaren och Mårten var lejonskulpturer av sandsten. Två sådana lejon fanns i Skegrie kyrkas triumfbåge fram till 1871.

Redan vid slutet av medeltiden, under 1400-talet, blev kyrkan för liten. Långhuset förlängdes västerut. Absiden revs och koret fick rak avslutning och försågs med en strävpelare. Valv slogs i långhus och kor. Trappgaveln mellan kor och långhus uppfördes. Ett vapenhus på södersidan byggdes.

Kyrkan har flera gånger reparerats, nedan följer ett urval från underhållsplanen. 1740 byggdes en klockstapel på kyrkogården.

1844 uppfördes ett torn i väster efter ritningar av C G Brunius. Det södra vapenhuset revs och sydportalen sattes igen.

1871 revs valven i långhus och kor och ersattes av tunnvalv. Den romanska triumfbågen med lejonskulpturer revs. Nuvarande triumfbåge byggdes och en skorsten. Nuvarande fönster sattes in.

1905 dekorationsmålades i långhus och kor av Olof Henriksson.

1955 gjordes en större renovering efter handlingar av Eiler Græbe. Västporten breddades, ny ytterdörr. Nya dörrar i ny nisch mellan vapenhus och långhus. Vapenhuset försågs med förråd. Golvet i vapenhuset belades med dels kalksten och dels medeltida tegel från rivna valv. El för värme och ljus installerades.

1964 får bänkar, orgel och orgelläktare ny färgsättning av arkitekt Bengt Edman.

1973 målades väggarna med nuvarande kvaderindelning i oljefärg.

2003 gjordes ny takavvattning och kalkades fasaderna.

2013 reparerades taket vid långhusets södra takfall mot tornet. Ny råspont och papp. På grund av sprickor i triumfbågen förstärktes den med vinkeljärn och rundstål som tvärstag. Skorstenen togs bort.

2016 gjordes en interiör renovering då dekorationsmålningarna i hela kyrkan rengjordes och bättringsmålades. Inventarier som dopfunt, predikstol, altarring och altaruppsats rengjordes och konserverades. Bänkar och orgelläktare målades om. Trägolvet under bänkarna lagades och kompletterades.

Exteriör

Kyrkan består av långhus, smalare kor i öster och ett kvadratisk torn i väster. Koret stöttas av en strävpelare i öster. Koret och den östra delen av långhuset är romanska. Långhuset förlängdes västerut under 1400-talet. Tornet byggdes 1844.

Murarna är vitputsade, öppningarna är stora rundbågiga, fasaden artikuleras av trappgavlar. Taken är täckta med rött tegel.

De romanska murarna är uppförda som skalmurar av flintsten och gråsten med inslag av sandsten i hörnkedjor och kring de tidigare dörr- och fönsteromfattningarna.

Långhusets förlängning är troligen byggd av tegel. Tornet är murat av gråsten med gavelrösten av tegel. Murarna är grovt spritputsade med slätputs runt fönster och dörröppningar och i blinderingarna. Långhus och kor har en utkragande takgesims. Långhuset avslutas med en trappgavel i öster.

Tornet är kvadratisk med hörnen markerade med strävpelare med blinderingar. Strävpelarna är avtäckta med röd plåt. Tornet har trappgavlar med blinderingar i alla väderstreck. I gavelröstena finns dessutom vardera två smala rundbågiga öppningar. Mellan fasad och gavelrösten löper en rundbågsfris. Till tornets klockvåning finns två rundbågiga ljudöppningar med brädluckor i alla väderstreck.

Huvudingången är i väster genom tornet. I den rundbågiga portalen från 1955 med fyra språng sitter en dubbeldörr. Dörren har fyllningar med fyrpass och bladornament samt överljus med blyinfattat färgat glas. Ytterligare en ingång finns i koret med en enkeldörr med panel i fiskbensmönster. Tornet har en rundbågig bräddörr. Dörrarna är målade i grönt.

Fasad mot nordöst.

Fasad mot sydväst.

Gjutjärnsfönstren från 1871 i torn, långhus och kor sitter i stora rundbågiga slätputsade öppningar med tre språng. De spröjsade fönstren är målade grågröna ute och svarta invändigt. Glaset är klarglas. Solbänkarna är av gjutjärn, målade grågröna som fönstren. Solbänkarna är förlängda med plåt.

Långhus och kor har sadeltak, tornet har korstak. Samtliga tak är belagda med rött enkupigt tegeltak. Tinnarna är avtäckta med tegel. Korets strävpelare är avtäckta med munk- och nunnetegel. Anslutningsplåtar är av röd plåt. Avvattningen är av röda hängrännor och vita stuprör.

Interiör

Vapenhuset ligger i tornets bottenvåning. Det är ett rymligt kvadratisk rum med ett högt valv. Rummet har dagsljus från två stora fönster och överljus från porten. Golvet är belagt med mörk kalksten. Väggar och valv är putsade och vitmålade.

Vapenhuset är välvt med ett kryssvalv från 1844 med överst rektangulära ribbor som övergår i rundade och vilar på tresprångiga hörnpilastrar. Dubbeldörren till långhuset sitter i en djup nisch, dess golv är belagt med medeltida rött formtegel från kyrkans rivna valvribbor. På ömse sidor om entrén till långhuset finns dörrar till förråd.

Rummet är möblerat med klädhängare och bokbord. Vapenhuset byggdes om 1955 av Eiler Græbe, då dörrarna nygjordes, golvet lades och förråden tillkom.

Kyrkorummet består av långhus och smalare kor. I långhusets västra del finns orgelläktaren. Slutna bänkar står på ömse sidor om mittgången i långhuset. Bänkarna

går ut till ytterväggarna. Golvet är belagt med åttkantiga gula tegelplattor med mindre röda hörntärningar i mittgången. Under bänkkvarteren ligger furubrädor.

Stora, lågt placerade fönster med klarglas belyser rummet. Predikstolen och en ljusbärare står i sydöst och dopfunten i nordöst.

Långhuset är välvt med ett putsat vitmålat tunnvalv sedan 1871. Väggarna är sedan 1973 målade med imiterad kvaderindelning med beige botten med vita och röda linjer. Nedanför bänkhöjd är väggen målad i rödbrunt. Mellan tak och vägg löper en målad blad- och blomsterfris. Dekorationsmålning återkommer i fönsternischerna och i triumfbågen med individuella mönster i varje fönster. Dekorationsmålningen utfördes 1905 av Olof Henriksson. I långhuset hänger en mässingskrona och i koret en kristallkrona som inte är elektrifierade.

Långhuset mot koret i öster.

Koret är upphöjt ett steg. Golvet är belagt med så kallade viktoriaplattor, cementplattor, med bladmönster. Längs väggarna ligger plattor med en fris. Väggarna och tunnvalvet är putsade och dekorationsmålade. Väggarna är grönmålade upp till fönsterbröstningen, därefter målade med en rödbrun bottenfärg med liljor. I tunnvalvets topp är målat ett kors med törnekrans omgivet av strålkran. Triumfbågen är efter sprickbildning förstärkt med vinkeljärn och rundstål som tvärstag ovanpå dekorationsmålningen. Koret upptas av altaruppsatsen innanför altarringen. Den lilla sakristian inryms bakom altaruppsatsen.

Orgelläktaren i väster bärs av kvadratiska träpelare. Den täta orgelbarriären är indelad med röda fyllningar och grå ramar. Den tillkom 1922 och ritades av T.Wåhlin. Undersidan är klädd med vitmålad panel med infälld belysning.

Långhuset mot väster.

Koret.

Tornets övre våningar nås från tornets norra ingång med en tegeltrappa som övergår till trätrappa. Tornvalvet är putsat och oisolerat. I klockvåningen står klockbocken av ek med två klockor. Väggarna är vitkalkade och på golvet ligger brädor. Det är öppet upp inock. Takteglens underbrädning är av spån.

Vinden över långhuset nås genom en öppning från tornvåningen. Golvet utgörs av ovensidan på tunnvalvet som är oisolerat. Takstolen är delvis ek, delvis av furu med högben, hanband, mittstolpar, snedsträvor, tassar och remstycke. Eventuellt är ekvirket medeltida, de övre hanbanden ser ålderdomliga ut. Taklaget är förstärkt och kompletterat flera gånger.

Inredning och inventarier

Altaret från 1831 är av trä. Sidorna är fältindelade och marmorerade. Altarskivan av trä är svartmarmorerad.

Altaruppsatsen i nyklassicistisk stil av bemålat trä är från 1831. Mittpartiets oljemålning är målad av Malmökonstnären Peter Bager. Målningen flankeras av två kolonner med joniska kapitäl som bär en bruten trekantsgavel. Gaveln kröns av snidade bladrankor. På toppen står en senare tillkommen kopia av Thorvaldsens Kristusfigur.

Altarringen från 1831 har gulmarmorerade svarvade balusterdockor av trä. Knäfall och överliggare är tygklädda.

Dopfunten av snidad ek i barockstil är från 1661. Den åttasidiga cuppan har reliefer av bibliska scener. Hörnen markeras med karyatider. Undersidan har galjonsfigurer av kvinnor.

Predikstolen är av snidad ek i renässansstil från 1611 med förgyllda detaljer. Trappan tillkom 1959. Korgens sidor framställer evangelisterna i reliefer inom rundbågiga fält som kröns av gavelfält med änglar. Sidorna markeras av karyatider och hermer som står på postament med lejonmasker. I ovan och underkant finns förgyllda textfält.

Dopfunten.

Detalj predikstol.

Altaruppsats.

Bänkinredningen är sluten och tillkom 1871. Förmodligen senare ombyggd. De mörkbruna bänkarna målades grå med dörrarnas fyllningar i rödorange med ram i guld 1964. Bänkarna målades om 2016 i samma färgställning.

Orgeln är byggd 1982 av Troels Krohn, Hillerød. Fasaden, ritad av Theodor Wählin, från 1922 i nyklassicistisk stil är målad i grått med detaljer i guld och rödorange. Pipfälten indelas av räfflade pilastrar. Mittfältet kröns av ett gavelfält med en förgylld krans och bandornament i tympanon.

De två *klockorna* av malm är båda gjutna 1747 av Andreas Wetterholtz i Malmö. De är försedda med inskriptioner och blomsterfriser.

Kyrkogården

Historia

Den äldsta delen av kyrkogården närmast kyrkan etablerades under medeltiden. Medeltida kyrkogårdar anses allmänt ha varit inhägnade, betade ängar, som även fungerade för profana ändamål. Gravarna utformades ofta som små kullar med träkors. 1796 beslöt sockenstämman att kreatur inte fick släppas in på bete för att icke skada ringmuren. Kyrkogården var fortfarande en gräsvall vid denna tid. Under andra hälften av 1800-talet omgestaltades ett stort antal kyrkogårdar i Skåne då de fick

stramare planlösningar med gångar och kvarter och omgärdade gravplatser.

På en karta från 1700 är Skegrie kyrkogården kringgärdad och har tre ingångar. Klockstapel fanns norr om kyrkan. Kyrkogården utökades troligen söderut på 1860-talet. På foto från 1904 hade kyrkogården en vitputsad mur och en trädkrans. Murarna lades om på 1930-talet lika de gamla men med blottlagda naturstenar på utsidan. Vid dräneringsarbete 1946 norr om kyrkan upptäcktes en romansk stenkista med välbevarat skelett. På 1950-talet utvidgades ytterligare åt söder och en ny mur byggdes längs södra sidan. Trädkransen av almar togs bort i slutet av 1950-talet.

Beskrivning

Kyrkogården omges av en fogad gråstensmur. Muren är bitvis ojämnt böljande i norr. Muren är avtäcktt med rött och gult tegel. Innanför står en trädkrans av hamlade lindar. Järngrindar finns i väster och öster.

Kyrkan omges av singel förutom en gång med betongplattor i väster. Norr om kyrkan är kyrkogården grässådd och enstaka gravstenar från sekelskiftet 1800/1900 står i gräset utan omgärdning. Söder och väster om kyrkan finns stora buxbomsomgärdade singeltäckta gravplatser. Enstaka har stenram eller järnstaket. Stenarna är högresta blandat med lägre horisontella nyare stenar. De äldre stenarna har bland annat form av obelisker och avbrutna kolonner. Gravkar, en liggande stenram, med plantering förekommer ofta här. Lantbrukare är den vanligaste titeln. Inga träd finns på kyrkogården förutom trädkransen men en hel del vintergröna buskar växer på gravplatserna.

Längst i söder på den utvidgade delen finns minneslund. Marken är grässådd med ett litet hängande sorgeträd. En stenlagd plats inramas av idegranshäck i öster. Bänk, ljusbärare och liten plantering med järnkors markerar minneslund.

Från nordväst. Flygfoto: Pär-Martin Hedberg

Kyrkogård söder om kyrkan.

Byggnader på kyrkogården

Ett före detta bårhus, numera ekonomibyggnad med toalett och förråd, finns i sydvästra hörnet av kyrkogården. Byggnaden är uppförd 1971. Fasaden är vitputsad och sadeltaket täckt med röda tegelpannor.

Kulturhistorisk karaktärisering för Skegrie kyrkoanläggning

Skegrie har en mycket lång historia som är väl synlig i landskapet med fornlämningar. Strax utanför kyrkogården ligger Skegriedösen, en gravplats med stenkammare från stenåldern.

Den gamla kyrkbyn tätt intill kyrkan mot öster har kvar en äldre struktur med gathus och några gårdar ligger kvar på platser sen före enskiftet. Byns olika delar är tydligt avläsbara med kyrkby och senare utbyggnader. Kyrkans närhet till E6:an är påtaglig med ljudet.

Kyrkogårdens omgärdning med den fogade gråstensmuren ger genom sin buckliga utformning i norr ett ålderdomligt karaktärsskapande intryck. De hamlade lindarna och järngrindarna är betydelsefulla inslag i miljön.

Kyrkogården karaktäriseras mestadels av sent 1800-talsideal med omgärdningar av buxbom, singeltäckta gravplatser och högresta stenar. Gravkar som är speciellt för Söderslätt finns här. Norra sidan är grässådd liksom minneslunden i söder.

Kyrkan har romanskt ursprung med kor och östra delen av långhuset kvar sedan dess. Kyrkan anses uppförd av Oxiemästaren, lärjunge till Mårten Stenmästare verksam vid bland annat Lunds domkyrka. Tyvärr togs de skulpturala utsmyckningarna bort i slutet av 1800-talet då också kyrkans valv revs. Redan under senmedeltiden förlängdes långhuset västerut. Ett 70 tal kyrkor i Skåne utvidgades västerut under medeltiden. Kyrkan har kvar sin medeltida utbredning med långhus och lägre kor plus det senare tornet. Kyrkan har bevarats utan tillbyggnader med korsarm som var så vanlig på 1800-talet. Kyrkan är en typisk landsortskyrka, vitputsad med rött tegeltak och stora rundbågiga öppningar med gjutjärnsfönster från slutet av 1800-talet. Tornet tillkom 1844 ritat av C G Brunius i ”medeltidsstil” med för honom typiska trappgavlar och blinderingar, dock var det vanligare att Brunius lät tegeldekorationer vara oputsade. Strävpelaren på korets östsida är avtäckt med munk- och nunnetegel vilket numera är mycket ovanligt.

Interiören är till stora delar präglad av förändringar under 1800- och 1900-talet.

Kyrkorummet karaktäriseras av stora fönster, tunnvalv, dekorationsmålningar och kvadermålade väggar. Valven revs till förmån för ett tunnvalv och kyrkorummet liksom altarpopsatsen och orgelfasaden gavs en nyklassicistisk prägel. Orgelfasaden gjordes som en pendang till altarpopsatsen. En sammanhållen färgsättning från 1960-talet med rödbruna inslag i bänkdörrar, orgel och läktare tar upp den röda färgen i korets väggar och tegelgolvet och ger ett varmt och enhetligt intryck. Kyrkan är mycket ljus då fönstren sitter i bänkhöjd och de bevarade gjutjärnsfönstren har klarglas utan innerfönster.

Kvadermålningen och dekorationsmålningarna från 1905 som förtjänstfullt reoverats under 2016 ger kyrkorummet sin speciella stil. Fokus riktas mot det upphöjda koret fullt med dekorationsmålning. Det jugendinspirerade måleriet möter nyklassicism i valv och inventarier. Tegelgolv och viktoriaplattor är tidstypiska golv som bidrar till sekelskiftesstämningen.

Predikstol och dopfont från 1600-talet är välgjorda snidade i ek.

Det rymliga vackra vapenhuset med valv och reoverat av Græbe har ett inslag av golv med tegelstenar av formtegel som kommer från ribborna på kyrkans rivna valv.

Att tänka på

- Kyrkan ligger i en kyrkby med äldre struktur bevarad.
- Från kyrkogården syns Skegriedösen som påminner om platsens långa historia.
- Kyrkogårdens ålderdomliga stenmur med järngrindar och trädkransen bidrar till kyrkogårdens värde.
- Kyrkan innehåller medeltida murverk och eventuellt inslag av medeltida taklag som bör värnas.
- Dekorationsmålningarna från 1905 ger kyrkan dess speciella karaktär interiört.

Skydd m.m.

Kyrkan och kyrkogården skyddas som kyrkligt kulturminne enligt 4 kap. kulturmiljölagen. Tillkommen före utgången av år 1939. Omfattas av tillståndsplikt 4 kap. 3§.

Anläggningen ligger inom av länsstyrelsen utsedd särskilt värdefull kulturmiljö, Skegrie-Fuglie-Hammarlov-V Tommarp-V Vemmerlov. Kyrkan ligger dessutom inom riksintresse för kulturmiljövård Fuglie-Mellan Greve-Skåre och riksintresse kust. Kyrkotomten ligger inom reg. fornlämning Skegrie 31:1 som utgör den ungefärliga bytomten enligt karta från 1700. Fornlämningar skyddas enl. 2 kap. kulturmiljölagen.

Källor och litteratur

Skåne, Landskapets kyrkor, red. Markus Dahlberg, Riksantikvarieämbetet, 2015

Sockenkyrkorna – kulturarv och bebyggelsehistoria, Riksantikvarieämbetet, 2008

Skånska kyrkor, Skånes Hembygdsförbund årsbok 1997

Underhållsplan för Skegrie kyrka, 2005-11-01, Restaurator

Helgedomar på Söderslätt I, Ernst Frostin 1960

Skegrie vår plats på jorden, Tord Ehnevid, odaterad bok

Ortsanalys för Skegrie "Kyrkbyn i slättlandskapet" Fojab arkitekter 2017-05-05

Skegrie kyrkogård, Vård och underhållsplan, Linn Ljunggren, 2017

Det medeltida Skåne, Peter Carelli, 2007

<http://www.lansstyrelsen.se/skane/Sv/samhallsplanering-och-kulturmiljo/landskapsvard/kulturmiljoprogram/oversiktliga-kommunbeskrivningar/Pages/Trelleborg.aspx>

Övriga uppgifter

Denna rapport om Skegrie kyrka, Skytts kontrakt, har upprättats av:

Kristina Simonsson, Arkitekt SAR/MSA (rapportförfattare, inventering och foto)

Karl Johan Kember (granskning),

Arkitekt SAR/MSA, Certifierad sakkunnig avseende kulturvärden

J AIS arkitekter AB, Sundstorget 3, 251 21 Helsingborg, 042-14 92 30, www.jais.se

Inventeringsdatum: 2017-11-29

Färdigställd rapport: 2018-03-09

Skegrie kyrka - byggnadsbeskrivning

Stomme:	Murverk-natursten Murverk-tegel
Fasadmaterial:	Puts-slät Puts-sprit
Fasadkulör:	Vit
Takform:	Sadeltak Korstak
Taktäckningsmaterial:	Takpannor-lertegel, strängpressade, enkupiga
Byggnadsdel:	Torn-väster Långhus Kor-öster-smalare